

KREDIT PORTFELINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH USULLARI**Teshaboyev Jamshidbek Qudratilayevich***Andijon davlat texnika instituti**Buxgalteriya hisobi va menejment**kafedrası assisent o'qituvchisi***Xalilov Anvarjon Ergashboy o'g'li***Andijon davlat texnika instituti Muhandislik**iqtisodiyoti va boshqaruv fakulteti**Bank ishi va auditi 4-kurs talabasi*

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada tijorat banklari kredit portfelining diversifikatsiyasi va uning samarali boshqaruvi masalalari atroflicha yoritilgan. Kredit portfeli bank aktivlarining asosiy qismini tashkil etganligi bois, uning tarkibiy tuzilmasini muvozanatli shakllantirish, risklarni kamaytirish va daromadlilikni oshirish maqsadida diversifikatsiyalash muhim strategik vosita hisoblanadi. Maqolada kredit portfelini mijozlar toifasi, sohalar, hududlar, kredit muddati, ta'minot turi hamda valyuta birligi bo'yicha diversifikatsiya qilish usullari nazariy va amaliy jihatdan ko'rib chiqiladi. Shuningdek, diversifikatsiyaning bank risklarini kamaytirishdagi o'rni, muammoli kreditlar ulushini qisqartirishdagi samarasi hamda bank barqarorligiga ta'siri tahlil etilgan. Tadqiqotda ilg'or xalqaro tajribalar asosida portfel diversifikatsiyasini amalga oshirishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan mexanizmlar va yondashuvlar ham bayon etiladi. Kredit portfelini diversifikatsiya qilish orqali banklar o'z faoliyatining ishonchliligini, likvidligini va rentabelligini oshirishga erishishi mumkinligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Kredit portfeli, diversifikatsiya, bank riski, portfelni boshqarish, likvidlik.

МЕТОДЫ ДИВЕРСИФИКАЦИИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ

Аннотация. В данной научной статье всесторонне освещаются вопросы диверсификации кредитного портфеля коммерческих банков и его эффективного управления. Учитывая, что кредитный портфель составляет основную часть активов банка, его сбалансированное формирование рассматривается как важный стратегический инструмент для снижения рисков и повышения доходности. В статье теоретически и практически рассматриваются методы диверсификации кредитного портфеля по категориям клиентов, отраслям, регионам, срокам кредитования, типам обеспечения и валюте. Кроме того, проанализировано значение диверсификации в снижении банковских рисков, её

эффективность в уменьшении доли проблемных кредитов, а также влияние на устойчивость банковской системы. В рамках исследования представлены механизмы и подходы, применяемые на основе передового международного опыта в реализации диверсификации портфеля. Обосновано, что посредством диверсификации кредитного портфеля банки могут повысить надёжность своей деятельности, ликвидность и рентабельность.

Ключевые слова: Кредитный портфель, диверсификация, банковские риски, управление портфелем, ликвидность.

ADVANCED TECHNIQUES FOR CREDIT PORTFOLIO DIVERSIFICATION

Abstract. This scholarly article provides an in-depth analysis of the diversification of commercial banks' credit portfolios and the issues related to their effective management. Given that the credit portfolio constitutes the core of a bank's assets, its balanced structure is recognized as a key strategic tool for minimizing risks and enhancing profitability. The article explores, both theoretically and practically, various methods of credit portfolio diversification based on customer categories, economic sectors, geographic regions, loan maturities, types of collateral, and currencies. The study also examines the role of diversification in mitigating banking risks, its effectiveness in reducing the share of non-performing loans, and its impact on the overall financial stability of the banking system. Furthermore, the research outlines mechanisms and approaches derived from advanced international practices that can be implemented in credit portfolio diversification. It is substantiated that through proper diversification, banks can significantly improve the reliability, liquidity, and profitability of their operations.

Keywords: Credit portfolio, diversification, banking risk, banking risk, portfolio management, liquidity.

Kirish. Bugungi kunda tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta'minlashda kredit siyosatining samaradorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bank faoliyatining eng muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lgan kredit portfeli tuzilmasining to'g'ri shakllantirilishi va xavflardan himoyalangan bo'lishi zamonaviy moliya menejmentining asosiy talablaridan biridir. Kredit portfeli bank aktivlarining asosiy qismini tashkil etib, u orqali iqtisodiyotdagi investitsion jarayonlar va pul oqimlari yo'naltiriladi. Shu sababli, portfelning diversifikatsiya darajasi nafaqat bank daromadlariga, balki uning umumiy moliyaviy xavfsizligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Diversifikatsiya — bu kredit portfelining turli segmentlar bo'yicha, ya'ni mijozlar toifasi, iqtisodiy faoliyat sohasi, hududlar, kredit muddati,

ta'minot shakli va valyuta birligi kabi mezonlar asosida kengaytirilgan tarzda shakllantirilishini nazarda tutadi. Bunday yondashuv bank risklarini kamaytirish, muammoli kreditlar ulushini cheklash hamda portfel rentabelligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur ishda kredit portfelini diversifikatsiya qilish zarurati, uning turlari va amaliy yondashuvlari, shuningdek, bank faoliyatidagi ahamiyati va xalqaro tajriba asosida ishlab chiqilgan mexanizmlar ilmiy asosda tahlil qilinadi. Mavzuning dolzarbligi bank tizimi barqarorligini mustahkamlash, iqtisodiyotda moliyaviy vositachilik sifatini oshirish va kredit risklarini samarali boshqarish ehtiyoji bilan belgilanadi.

METODOLOGIYA. Zamonaviy bank amaliyotida kredit portfelining diversifikatsiyasi moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va risklarni kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Kredit portfeli — bu tijorat banki tomonidan ajratilgan barcha kreditlar yig'indisining tizimli shaklidir. Kreditlar mijozlar toifasi, maqsad, muddat, ta'minot shakli va boshqa mezonlarga ko'ra farqlanadi. Portfelning sifati va tuzilmasi bank faoliyatining rentabelligi, xavfsizlik darajasi va likvidligiga bevosita ta'sir qiladi. Shu boisdan kredit portfelini diversifikatsiya qilish bank menejmenti uchun muhim strategik vazifa sanaladi.

Diversifikatsiya atamasi iqtisodiy adabiyotda aktivlarni har xil yo'nalishlarda taqsimlash orqali umumiy risk darajasini kamaytirish tamoyiliga asoslanadi. Kredit portfeli doirasida bu jarayon bank tomonidan ajratiladigan kreditlarni turli xil segmentlar bo'yicha muvozanatli taqsimlashni anglatadi. Ya'ni, bank o'z kreditlarini bir nechta turdagi mijozlarga, sohalarga yoki hududlarga ajratgan holda umumiy xavf-xatarni kamaytirishga erishadi. Diversifikatsiyalangan portfel muayyan yo'nalishdagi to'lovga layoqatsizlik yoki iqtisodiy tanglik holatlarida bankning umumiy barqarorligini saqlab qolish imkonini beradi.

Kredit portfelini diversifikatsiya qilish bir necha yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

Mijozlar toifasi bo'yicha diversifikatsiya: Kreditlar jismoniy va yuridik shaxslar, kichik biznes subyektlari, korxonalar yoki korporatsiyalar orasida taqsimlanadi. Bu usul mijozlar to'lov qobiliyatidagi farqlarni hisobga olib, risklarni pasaytiradi.

Sohaviy diversifikatsiya: Kreditlar turli iqtisodiy faoliyat yo'nalishlariga (sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmatlar, savdo va boshqalar) ajratiladi. Bu yo'l orqali bank ma'lum bir tarmoqdagi inqirozdan kelib chiqadigan xatarlardan himoyalanishga intiladi.

Hududiy diversifikatsiya: Kredit portfeli bank xizmatlari ko'rsatilayotgan turli geografik hududlarga nisbatan tarqatiladi. Bu mintaqaviy iqtisodiy o'zgarishlarga nisbatan himoya darajasini oshiradi.

Muddat bo'yicha diversifikatsiya: Kreditlar qisqa, o'rta va uzoq muddatli ko'rinishda ajratilishi bilan risklar muvozanatlashadi. Qisqa muddatli kreditlar likvidlikni ta'minlasa, uzoq muddatli kreditlar daromadlilikni oshirish imkonini beradi.

Valyuta bo'yicha diversifikatsiya: Kreditlar turli valyutalarda ajratilishi orqali valuta xavf-xatarlarining ta'siri yumshatiladi. Xususan, xorijiy valyutadagi kreditlar eksportyor mijozlarga mos keladi, lekin valuta kursining o'zgaruvchanligiga bog'liq xavflar ham mavjud.

Ta'minot turi bo'yicha diversifikatsiya: Kreditlar garov, kafillik, sug'urta va boshqa moliyaviy ta'minot shakllariga asoslangan bo'lishi orqali xavf darajasi baholanadi va muvozanatlashadi.

Diversifikatsiyaning foydasi va amaliy ahamiyati

Diversifikatsiyalangan kredit portfeli banklar uchun quyidagi ustunliklarni ta'minlaydi:

Xatarlarni kamaytiradi: kredit risklari bir nuqtaga to'planmaydi, muayyan soha yoki mijoz toifasidagi muammolar umumiy portfelga kamroq ta'sir qiladi.

Daromadlarni barqarorlashtiradi: kreditlar turli sohalarga tarqalganligi sababli bank daromadlarining silliqqligi saqlanadi.

Likvidlikni yaxshilaydi: turli muddatli va valyutadagi kreditlar tufayli likvidlik muvozanatda bo'ladi.

Bank obro'sini oshiradi: xavfsiz va puxta shakllangan kredit portfeli investorlar va tartibga soluvchi organlar ishonchini oshiradi.

Xulosa va takliflar

Tijorat banklarining barqaror va samarali faoliyati ularning kredit siyosatiga, xususan, kredit portfelining shakllanishi, tuzilmasi va boshqaruviga bevosita bog'liqdir. Kredit portfeli — bu bank aktivlarining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, u orqali bank iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtiradi hamda o'zining asosiy daromad manbaiga ega bo'ladi. Shu bois, ushbu portfelni to'g'ri shakllantirish va uni turli xavf-xatarlardan himoya qilish bugungi bank amaliyotida dolzarb masala hisoblanadi. Mazkur tadqiqotda kredit portfelini diversifikatsiya qilish zaruriyati, uning turlari, amaliy yondashuvlari va bank faoliyatidagi ahamiyati chuqur tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, portfelni mijozlar toifasi, sohalar, hududlar, kredit muddati, valyuta va ta'minot shakli kabi mezonlar asosida diversifikatsiya qilish banklar uchun ko'plab afzalliklarni ta'minlaydi. Bunday yondashuv kredit risklarini kamaytiradi, muammoli kreditlar ulushini pasaytiradi, daromadlarning barqarorligini ta'minlaydi hamda umumiy moliyaviy xavfsizlik darajasini oshiradi. Diversifikatsiyalangan kredit portfeli bankning likvidligi va rentabelligini ta'minlash, moliyaviy barqarorlikka erishish va raqobatbardoshligini mustahkamlashda strategik ahamiyatga ega. Xalqaro tajribalar ham shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli diversifikatsiyalangan portfellar bank faoliyatining asosiy kafolati sifatida xizmat qiladi. Shu munosabat bilan, tijorat

banklari kredit siyosatini ishlab chiqishda portfel diversifikatsiyasiga alohida e'tibor qaratishi, ushbu yo'nalishda zamonaviy tahlil uslublari va xavf boshqaruvi mexanizmlaridan foydalanishi maqsadga muvofiqdir.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy veb-sayti – www.cbu.uz
2. Xodjaev, A.A. "Bank ishi va uning asoslari", Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
3. Moliya va kredit: o'quv qo'llanma / Tahrir hay'ati rahbari: M. Mullajanov – Toshkent: IQTISOD-MOLIYA, 2021.
4. Mishkin, Frederic S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. Pearson Education, 2019.
5. Saunders, A., & Cornett, M. M. *Financial Institutions Management: A Risk Management Approach*. McGraw-Hill, 2021.
6. Zaynutdinov, Sh. "Pul va banklar", Toshkent moliya instituti nashriyoti, 2019.
7. Krugman, P., & Wells, R. *Macroeconomics*. Worth Publishers, 2018.